

znaky a vývojem. Černjachovská skupina na Volyni a v horním Podněstří má podle něj nejen chronologický styk s časněslovanskými památkami, ale má s nimi i řadu společných znaků v topografii sídlišť, v používání zemnic, v nichž vedle otevřených ohnišť jsou i kamenné a hliněné pece, v keramice, která je až z 50 % vyráběna v ruce a má tytéž tvary, profilaci a materiál jako časněslovanská. Z toho dedukuje, že černjachovská skupina na horním Dněstru a Západním Bugu patřila Slovanům, zatímco v jiných oblastech byla jejími nositeli jiná etnika. V oblasti dněprovsko-jihobugské patříje návaznost časněslovanské kultury typu Penkovka na pozdnězarubinské památky.

V 9. kapitole (str. 130—136) autor uvažuje o kmenové příslušnosti časněslovanských památek zkoumaného areálu a dochází na základě letopisných zpráv a toponymiky k závěru, že patřila Dulebům. Odmítá názory polských historiků o souvislosti tohoto území s kmenovým názvem Lendzanů.

Spis V. D. Barana názorně ukazuje, že otázky časněslovanské kultury je nutné řešit s širokým rozhledem po celém slovanském teritoriu raného středověku. Z toho důvodu má jeho práce význam pro zkoumání stejné problematiky i na našem území. Konfrontace závěrů autora a našich badatelů nutí jednak k velké obezřetnosti v přejímání různých názorů zejména v oblasti datování, jednak upozorňuje na aspekty, které nebyly v té či oné části slovanského světa sledovány. Tak např. u nás se dnes obecně traduje, že nezdobená ručně vyráběná časněslovanská keramika je typická jen pro zemědělské osady a nebyla používána na opevněných polohách (Mikulčice), zatímco na Volyni (Zimno), stejně jako v Polsku (Szeligi) je i družinickým a knížecím prostředím nejstarších hradů. To přirozeně nutí k úvaze, zda naše schéma je plně oprávněné, zda nemá platnost např. jen pro Mikulčice, zatímco jinde bude nutné počítat s výskytem pražského typu i v opevněných osadách. Řada autorů u nás hovoří o souběžnosti nezdobené i zdobené časněslovanské keramiky od příchodu Slovanů k nám a odmítá evoluci pražského typu k zdobené keramice obtáčené na kruhu (V. Hrubý, J. Poulik), zatímco ve východoslovanském prostředí se mluví o genetické návaznosti ručně hotovené časněslovanské keramiky a obtáčené zdobené keramiky. Bude třeba zvážit, nakolik je tato koncepce ovlivněna přejímáním starších názorů našich autorů (J. Eisner, J. Poulik), nebo zda je pevně podložena nálezoverymi celky a stratigrafii. Na území slovanské pravlasti datuje V. D. Baran nejstarší bezpečně slovanskou keramiku na sklonek 5. stol. a jen v její volnějším části uvažuje o slavnitě místní černjachovské skupiny; jsme oprávněni hledat v našem pozdněřímském materiálu 3.—4. stol. kořeny slovanské keramiky v latenoidních tvarech aniž jsme se vyrovnali s Borkovského představou o autochtonnosti nositelů keramiky pražského typu a detailně posoudili poměr našeho pozdněřímského materiálu k černjachovskému nebo převorskému? Zlechovský pozdněřímský materiál je označován za výtvor praslovanského lidu příšleho k nám s pozdnězarubinskou kulturou (V. Hrubý); je tato představa opodstatněná, když sovětská autoři připouštějí vliv pozdnězarubinské kultury na genezi penkovského typu, který je omezen na oblast od středního Dněpru po jižní Bug, zatímco severněji a západněji se počítá s odlišným areálem korčáckého a pražského typu? Podobné otázky, jejichž počet by bylo možné rozmnožit, ukazují, že kniha V. D. Barana posune vpřed bádání o počátcích slovanské hmotné kultury.

Bořivoj Dostál

Alan E. Samuel, Greek and Roman Chronology (Calendars and Years in Classical Antiquity) = Handbuch der Altertumswissenschaft I 7, str. 307, obr. 12, Verlag C. H. Beck, München 1972.

Profesor na universitě v Torontu A. E. Samuel prolomil anglicky psanou příručku dosavadní praxi Müller-Otto-Bengtsonova Handbuchu v užívání němčiny a tak podtrhl zvyšující se nutnost mezinárodní spolupráce. Kniha má za cíl podat informace o současném stavu našich vědomostí tak, že při sporných problémech autor obšírně uvádí různé názory a neváhá ani uvést nezbytný antický text v delším rozsahu, kdežto v nesporných případech jasně shrnuje dosavadní stav poznání a odkazuje na literaturu. Látka se k prospěchu knihy omezuje na řeckořímskou oblast, což autorovi usnadnilo vypsání situace v řeckém světě. Ovšem jeho pojetí je pružné, takže tam, kde se antická oblast prolíná s jinou, bere na tuto skutečnost zřetel.

Sepsat příručku pro skutečné užívání tanulo autorovi stále na mysli. Tato snaha se objevuje v zařazení seznamů římských konzulů (do r. 398 n. l.) a athénských archontů do textu, ale především ve vlastním rozčlenění látky. Z osmi kapitol uvádějí první dvě (str. 1—55) do současného a do řeckého astronomického chápání roku. Do názorného výkladu doprovázeného právě v této části přehlednými ilustracemi vložil autor nezřídka i takové formulace, které by čtenáři nemusely přijít na mysl a které tak usnadní uživateli proniknout do daného, ne vždy zcela lehkého výkladu. Tak se setkáváme vhodně s upozorněním, že lunární měsíc nemůže být kratší než 29 a delší než 30 dnů (str. 14) anebo že týdny nezapadají do řecko-římské tradice (str. 18).

Z dalších kapitol je zvláště významná třetí o řeckém občanském kalendáři s rozborem stavu 96 obcí (str. 57—138), dále čtvrtá, pojednávající o rozšíření seleukovského a makedonského kalendáře (str. 139—151), a šestá o kalendářích římských východních provincií (str. 171—188). Ve zbylých kapitolách se podávají informace o římském kalendáři (kap. 5, str. 153—170) a o řecké a římské chronografii s výklady o počítacích systémech, érách apod. (kap. 7—8, str. 189—276). Knihu uzavírají spolehlivé rejstříky (str. 277—307).

Samuelova kniha vyniká výběrem i podáním látky. Jasně výklady usnadňují pochopení astronomických cyklů a systémů a nezřídka přinášejí i závěry, které mají širší dosah. Tak výklady o pythagorových jsou podány v širší souvislosti a chtějí ukázat na přínos pythagoreismu pro další vývoj myšlení. Pythagorovský model světa dovolil tím, že zemí odňal z jeho středu, hledat souvislosti mezi nebeskými tělesy, což předtím nebylo možno (str. 24). Také chápání věcí jako čísel upřesnilo — podle autora — počítání roků a měsíců. Naproti tomu se autor nezmiňuje o těch systémech, které spadají do období mytického chápání světa, ať už jde o poměry mezi věkem lidí, zvířat a nymf (*Hes. fr. CLXIII Rzach*) či o počítání dospělosti u Hérakleita anebo o římské saeculum.

Užitečné jsou přehledy kalendářů jednotlivých řeckých měst. Na str. 117 u boedromion. doplň Odessos (*Inscr. Gr. in Bulgaria repertae* I 47), u artemision (Odessos — *Inscr. Gr. in Bulgaria rep. I* 39) se jedná podle Stoiana (*Tomitana* 1962, p. 93—4) a Grakova (*VDI* 1939, 3, 225) spíše o Tomi než o Odessos. Tyto přehledy jistě záhy budou doplněny dalšími údaji z nálezů, např. pr. Cyme dnes známe Dios apod. Na str. 207 pod 86, 4 *Apeuseds* doplň *Diod.* 12, 36, 1; na str. 68, 10 čti Latyschew; na str. 239 nahraď titul *The Athenian Archon List* slovy *Spartan Ephors*.

Nový svazek Handbuchu je vynikající příručkou, která poslouží zejména těm, kdo se potřebují rychle orientovat pro konkrétní potřebu historie, epigrafiky apod.

Radislav Hošek

Michael Maass, Die Prohedrie des Dionysostheaters in Athen. Pläne von Erich Jakobi. Verlag C. H. Beck, München 1972, S. XII + 156 + Taf. XXIII = 89 Abb.; 8 Pläne; 2 Abb. im Text (= Vestigia Bd. 15).

„Die Prohedrie, eine besonders schön in Marmor gearbeitete Ehrensitzreihe, gehört zum Eindrucksvollsten unter den Resten des Dionysostheaters in Athen“. Mit dieser treffenden Charakteristik (S. 1) beginnt *M. Maass* seine Analyse, der mit Erfolg die bisherigen Forschungen über die Prohedrie zusammengefasst und an Ort und Stelle ihre Schlüsse auch mittels chemischer Analyse kontrolliert hatte. Auf dieser Weise gelangte er zum älteren, und bereits für überholten gehaltenen Schluss, dass nämlich die Anfänge der Prohedrie in das IV. Jh. v. u. Z., ehestens in die Zeit Lykurgs einzureihen sind.

Das erste Kapitel (Die Architektur der Prohedrie — S. 3 ff.) befasst sich mit der Baugeschichte dieses Denkmals. Die Bauproblematik als solche beschreibt der Autor in klarer Weise. Z. B. im Abschnitt I, 4f über die Datierung der Verklammerungs- und Verdübelungstechnik (S. 27—9) beweist er durch chemische Analyse, dass die Denkmäler in Athen Blei ohne Zinnbeimischung bis in die zweite Hälfte des 2. Jh. v. u. Z. benützen, und dass Zinn erst im Blei der römischen Zeit erscheint. Das für den Bau der Prohedrie verwendete Blei weist somit, da es kein Zinn enthält, auf eine ältere Baupoeche hin. Aber auch die Bauproblematik verlegt *Maass* in die kulturpolitische Stadtgeschichte und zeigt, dass der Staat in die Zuteilung von Ehrenplätzen eingreifen konnte, und dass in der römischen Zeit die erste Reihe nicht als die ehrenhafteste betrachtet wurde, was daraus zu ersehen ist, dass die bedeutendsten Beamten (Der Keryx und die Strategen) in der zweiten Reihe sassen.

Das zweite Kapitel (Die Inschriften — S. 33 ff.) liefert zahlreiche epigraphische Beobachtungen, z. B., dass ein Teil der Inschriften nicht eingraviert, sondern mit Farbe aufgetragen war, oder, dass die Nachahmung älterer Inschriften keine Wiederholung des älteren Schriftentyps liefert, oder dass nur Buchstaben in der Zeile, aber keineswegs irgendwie hervortretende verglichen werden können. Das dementsprechende Urteil des Autors veranlasst ihn dazu die Inschriften grösstenteils erst nach einer stilkritischen Analyse zu datieren. Diese Analyse gestattet auch die älteste Inschriftengruppe in die Zeit Lykurgs wie auch noch die zweite Inschriftengruppe vor dem 1. Jh. v. r. U. zu datieren. Diese theoretischen Schlüsse machte der Autor im Anhang zum Katalog mit Beschreibungen und Erläuterungen der Inschriften (S. 99 ff.) geltend, die sowohl die formelle als auch die inhaltliche Seite betreffen. Auch das dritte Kapitel (Der Thron des Dionysospriesters S. 60 ff.) bringt als Resultat der Analyse dieses bedeutendsten Sitzplatzes die Einreihung des Thrones in das 4. Jh. v. u. Z. Die orientalisierenden Elemente in der Ausschmückung